

WILSON İLKELERİNE TÜRK KAMUOYUNUN TEPKİSİ VE BUNUN AMERİKAN BASININA YANSIMASI

*Dr. Deniz BİLGEN**

Birinci Dünya Savaşı sonunda, barışın temel prensiplerini tespit etmek üzere ABD Başkanı Wilson¹ tarafından 8 Ocak 1918 Salı günü Amerikan Kongresi'ne açıklanan, Wilson Prensipleri diye ünlü ondört maddelik barış programı, devletin anlamı ve düzeni ile ilgili ilkeleri belirliyordu. Milliyetçilik temelini ve milletlerin kendi kendilerini yönetme esasına dayanan bu programın onikinci maddesi, Osmanlı Devleti'nin tümüyle bağımsız bir devlet olarak kalmasını öngörüyordu². Onikinci maddede başlıca üç mesele söz konusu ediliyordu: "Boğazların milletlerarası bir idarenin teminatı altında bütün milletlerin ticaret ve ulaşımına açık bulundurulması, İmparatorluğun Türklerle meskûn kesimlerine tam bir hükümlerlik hakkı tanınması, ancak Türk hakimiyetinde bulunan diğer milletlere de yaşama ve kolayca gelişme imkânının teminât altına alınması, yani muhtariyet tanınması"³. Buna göre, Osmanlı Devleti'nin tümüyle bağımsız bir devlet olarak kalması öngörülmüyordu. O halde Hıristiyanların da özgürlük içinde gelişip kalkınmalarına ve Boğazların ticaret araçları için olmak kaydıyla uluslararası denetime girmesi kabul edilebilir şartlar olarak görülüyordu,⁴ çünkü denilene göre, kul hayatı yaşayan Doğu halklarına⁵ kaderlerini kararlaştırmak hakkını verecek uluslar prensibi⁶ için savaşıyordu. Müttefiklerin, bu sözde savaş gayelerine yalnız Türkler değil, Ermeni, Rum, Kürt ve Araplar da inanmışlardı⁷ ABD'ne olan bu ilgi tek taraflı değildi. Başkan Wilson'un, Kongre'ye yaptığı konuşma ile Ameri-

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Öğretim Görevlisi.

1 Thomas Woodrow Wilson, ABD'nin yirmisekizinci başkanı (1856-1924)

2 Ne var ki, anlaşmanın yedinci maddesi gereğince güvenliklerinin tehlikede olduğunu ileri sürdükleri yerleri ele geçirmeye kalkışan Müttefiklerin yarattığı durum tam anlamıyla memleketin işgalidi.

3 Tasvir-i Efkâr, 14 Ocak 1918.

4 Tasvir-i Efkâr, 14 Ocak 1918.

5 Tasvir-i Efkâr, 14 Ocak 1918.

6 Tasvir-i Efkâr, 14 Ocak 1918.

7 Wilson'un prensiplerine öylesine ümit bağlanmıştı ki, ABD'nin amacının, yardım olduğu basında ısrarla vurgulanıyordu. Bkz. The Georgian Messenger, 9 Mart 1919. Oysa, sonradan bu prensiplerin, içten ve iyi niyetle ileri sürüldüğü halde, gerçeklerden uzak kaldığı görülecektir.

kan kamuoyunda da Yakın Doğu'ya olan ilgi artmıştı⁸. Türk kamuoyu ise, Wilson Prensipleri'nin onikinci maddesine güveniyordu. Henüz Mondros Mütarekesi'nin imza edilmediği günlerde, basında, Türkiye kaderini ve ümidini Amerika'ya bağlıyordu. Türk basınına göre; Dünya'da harp fikrinin ölmesi lazımdı. "Wilson bu nazariyeyi buldu ve meşhur on-dört maddelik umumi sulh teklifi ile harp fikrini öldürdü"⁹ deniliyor ve Dünya'ya yeni bir insanlık fikri getirdiğine inanılıyordu. Vakit gazetesi de, "Wilson Prensipleri'ne Dair Mühim İzahat"¹⁰ başlığı altında "cihana yeni bir hürriyet bahşeden"¹¹ bir doktrin olduğunu vurguluyordu. Yalnız İstanbul'daki bazı aydınlar değil, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde vatanın kurtarılmasına çare arayan diğer aydınlar arasında da Wilson Prensipleri'ni tek çare bulanlar vardı¹².

Ruşen Eşref Bey de¹³, "İstanbul İçin" başlıklı yazısında Wilson Prensipleri için şunları yazıyordu:

"... Bir taraftan Rusların son galeyânı, harbeden yorulmuş -kabahati kudretsizlikten ibâret bir çok biçâre millet çocuğunun cesedi ve kanyla beslenmiş- Avrupa ülkelerinde bir bora çılgınlığıyla esip herkesi ürkütüyor, titretiyor. Bir taraftan da Wilson yeni dünyadan ihtiyar kıt'aya taze bir fikir getiriyor. Onun fikri nihilizm ile karışık lüzumundan fazla gürültülü bir istiklâl fikri olmaktan çok hâli istikbâle geçirecek daha pratik, daha curcunasız, daha herkesin işine elverişli bir geçiş devresi fikridir. Her millet mukadderâtına hâkim olacak, dini ve milliyeti her saldırdan uzak olarak serbest bulunacak.. Eğer bu nazariye beşeriyet sürüsünün son cılız kuzularını yutmaya yeltenen sinsi ve ihtiyar kurt masalı değilse çok a'lâ, O vakit herkes ihtirasını bir tarafa gömüp bu yeni mefkûrenin muzaffer olmasına çalışmalı..."¹⁴.

Wilson Prensipleri'nin, Türkiye'de tutturduğu olumlu zemin, Amerikan basınına da yansımıştı, çünkü prensiplerden görünen o idi ki bu, Türklerin zararına olmayacaktı. ABD basınına yansımış bir habere göre, "...Başkan Wilson'un Prensipleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu etkisi altına alıncaya kadar, çok az Türk, Birleşik Devletler hakkında bazı şeyler duymuştu. Bu prensipler ise, Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice ve Rusça tekrar, tekrar basıldı ve de mütareke henüz ortada yokken, İmpara-

8 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi).

9 "İnsaniyet fikrinin galebesi" başlıklı yazı. Bkz. İnkılâb-ı Beşer, 24 Kasım 1918. (Bu gazete Radikal Avam Fırkası'nın gazetesidir).

10 Vakit, 19 Aralık 1918.

11 Vakit, 19 Aralık 1918.

12 Kâzım Özalp, Milli Mücadele (1919-1922), c.I, Ankara, 1988, s.3.

13 Ruşen Eşref Ünaydın.

14 Vakit, 20 Aralık 1918.

torluğun her yerine dağıtıldı...”¹⁵ Yine bu habere göre, Yakın Doğu insanı, Amerika’yı çok az tanısa bile hepsi Amerikan idealizmine göz dikmişti¹⁶.

Wilson Prensipleri’nin bu şekilde alkışlanmasına gelince, haberde, “Türkler, Osmanlı topraklarında kendi Müslüman çoğunluklarından eminler. Mütarekede önelere sürülen Prensiplere göre, antlaşmayı imzalayan Türkler, Türk milletinin sahip olduğu topraklarla birlikte sağ-salim kalacaklarını düşünmektedirler”¹⁷ deniliyordu. Nitekim, Türk kamuoyu da, Wilson Prensipleri’nin onikinci maddesine güveniyor ve bu madde işletildiği takdirde, Anadolu’nun Doğusu da dahil herhangi bir tehlikenin söz konusu olmayacağı sanılıyordu, çünkü Yakın Doğu’daki bazı Amerikalı gözlemcilerin, kendi kamuoyuna ve hükümetlerine empoze ettikleri şey “Amerika, zafer kazanmış Müttefiklerin büyük miktarlar tutan savaş harcamalarını karşılayabilmek için, Türkiye’nin parçalanmasına mani olması”¹⁸ idi. Görünen o idi ki, Birleşik Devletlerde de, Türklere karşı ilgi başlamıştı, çünkü Amerikan basınına yansımamış bir raporda, “Türkiye’yi galip devletlerin elinden kurtaracak” gücün Amerika olacağı; bunun da “çok az Türk”¹⁹ tarafından bilindiği; halkın “Birleşik Devletlerden gelebilecek yardımdan habersiz”²⁰ olduğu vurgulanıyordu.

Öte yandan, Wilson Prensipleri’nin, Osmanlı Devleti topraklarını ilgilendiren onikinci maddesinin, Türklere görünen hoş yanına rağmen, bu topraklarda yaşayan bazı gruplara da ümit veriyordu. Yani, Wilson Prensipleri sevincine katılan yalnız Türkler değildi. “Şimdi, Türk hakimiyetinde bulunan diğer milletlere tam bir yaşama emniyeti ve muhtar bir gelişme imkanı sağlanacak”²¹ sözleriyle, Türk olmayanların İmparatorluk hakimiyetinden çıkarılacağı ifade edilmiş olunuyordu. Nitekim, 31 Ağustos 1919 tarihli bir raporda; “Müttefiklerle, ortak çıkarları olan bazı hükümetler, uğruna savaştıkları amaçları unutsalar bile, Osmanlı İmparatorluğu’nda baskı altında tutulan milletler bu amaçları unutmamışlardır. Charles R. Crane’in dediğine göre, çocuklar bile, Wilson Prensipleri’nin ondört maddesini ezbere biliyorlar”²² denilerek, herkesin bu konuda bek-

15 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne’nin haberi).

16 H. Inst. Arch, (Browne’s papers): Bn: I, FID: 3k.

17 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919.

18 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919.

19 H. Inst. Arch. (Browne’s papers): Bn:I, FID:3k No:41 (13 Ekim 1919).

20 H. Inst. Arch. (Browne’s papers): Bn:I, FID:3k No:41 (13 Ekim 1919).

21 Hatta, Wilson, aynı maddede bu milletlerin adlarını koymak istemişse de, danışmanı Mendell House buna engel olmuştu. Bu milletler Ermeniler ile Suriye, Irak, Filistin ve Arabistan halkları idi. Bkz. Mine Erol, Türkiye’de Amerikan Mandası Meselesi, Giresun, 1972, s.7.

22 H. Inst. Arch. (Browne’s papers): Bn:I, FID:3 b (USS Galveston, İstanbul, Turkey 31 Ağustos 1919).

lentisi olduğu vurgulanıyordu. Yani, yorumlar, herkesin çıkarlarına göre idi. Her beklentisi olan milletler gibi, "Anadolu'daki her Müslüman da Başkan Wilson'un ve Birleşik Devletlerin, bu idealist çabalarıyla, dünyaya adaleti getireceklerine"²³ inanıyorlardı. Öyle ki, Wilson'un ondört prensibinin "bölünmeye karşı en büyük teminat"²⁴ olduğu düşünülüyordu. Böylece Wilson Prensipleri'ne güvenilerek, Osmanlı Devleti ile, Müttefikler arasında 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandı. "Barış Sözü" adlı makalede, Mütareke imzalanırken Türklerin ne bildikleri şöyle ifade ediliyordu:

"Türklerle, Müttefik devletler arasındaki düşmanlığı sona erdiren anlaşma Rauf Bey ve İngiliz Amiral Colthorpe arasında imzalandığında, barışın Wilson'un ondört prensibine göre olacağına dair Türklere söz verildi. Başta, Türkler, Birleşik Devletlerin, Avrupa işlerine karışmadığını zannediyorlardı, ancak savaşta karar veren faktör oldukları için, şimdi onlarla ilişki içerisindeler"²⁵. Bu haberin devamında ise, "...Başkan Wilson'un ondört prensibi üzerine, Türklerin yaptıkları tartışma basit; Türkiye bu prensipler temeline bağlı olarak mütarekeyi imzaladı"²⁶ deniliyordu. Ayrıca, ABD'nin aldığı sorumluluk hatırlatılıyor, "Birleşik Devletler savaşa girdi ve karar veren faktördü. Birleşik Devletler savaşı kazandı ve bu gerçektir ki, dost olsun düşman olsun çarpışan milletlere bu prensipleri kabul ettirme sorumluluğu Birleşik Devletlere düşer"²⁷ deniliyordu.

Türkler, Wilson Prensipleri'nin lehlerine sonuçlanacağından emindilerdi. Gerek ABD basını, gerek istinbarat raporları, Müslümanların sayısının daha çok olduğunu istatistiklerle veriyordu. Yani, Türkler, Wilson Prensipleri'ni desteklerken, nüfusun lehlerinde olduğunu biliyorlardı, "....Türkiye Mütarekeyi imzaladığında, barışın, Başkan Wilson'un ondört maddeden oluşan prensiplerine göre yapılacağına dair kesin söz almışlardı. Türkler, self-determinasyon -kendi kendine tanımlama- ilkesine inanmışlardı. Nihayet her şehirde Müslüman halkın hakim olduğunu biliyorlardı"²⁸.

Bir gözlemci, Chicago Daily News'ta, Müslüman nüfus sayısının çok daha fazla olduğunu da ifade ediyordu: Şöyle ki; "Osmanlı nüfus sa-

23 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi).

24 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919 (Browne'nın haberi).

25 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919 (Browne'nın haberi).

26 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi); H. Inst. Arch. (Browne's papers): Bn:I, FID:3k No: 41, (13 Ekim 1919).

27 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919 (Browne'nın haberi).

28 Chicago Daily News, 11 Ağustos 1919, Nitekim, İstanbul Hükümeti'ni oluşturan devlet adamları arasında dahi Başkan Wilson tarafından açıklanmış, hak ve adalet esaslarına dayanan bir barışın tam bir içtenlikle kabul edileceği yönünde bir eğilim hakimdir. Bkz. Ahmet İzzet Paşa, Feryadım, c.II, Yay. Haz. Süheyl İzzet Furgaç, Yüksel Kanar, İstanbul 1993, s.29, 207, 301.

yımları kadar, büyük güçlerden herhangi biri tarafından yapılan her nüfus sayımı Gelibolu Yarımadası hariç, her Türk merkezinde ezici bir Müslüman çoğunluğu gösteriyor. Ermeni ve Yunan nüfus sayımları farklı görünüme sahip. Savaştan yıllar önce hem Ruslar hem de Fransızlar, şu anda Ermenilerin kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri altı Doğu vilayetinde sayım yaptılar. Bu vilayetlerde yer yer Müslüman olmayan çoğunluk vardı, fakat merkezler bütün olarak her zaman Müslümandı²⁹ değerlendirilmesini yapıyordu. "Müslümanların Sayısı Daha Çok" başlıklı bir raporda ise;

"Türkiye'deki dinler ve ırklarla ilgili tam istatistikler yok. Bütün sayımlar, Asya'daki Osmanlı İmparatorluğu'nun her merkezinde Müslüman nüfusun, diğer bütün ırk ve grupların hepsinden daha fazla olduğunu gösteriyor. Arabistan hariç, Asya Türkiye'si'nin istatistiğinin hemen hemen doğru olduğu düşünülmektedir. Ermenistan, Kürdistan ve Anadolu'da oturan toplam 13.300.000 kişiden 10.230.000'i Müslüman, 1.140.000 Ermeni, 250.000'i Yahudi ve 1.660.000 çeşitli gruplara ait. İmparatorluğu her yerinde yapılan her nüfus sayımı Müslümanların oranını üç, Hristiyanlarınkini bir gösteriyor"³⁰ deniliyordu.

Türklerin lehinde olan bu istatistikler yüzünden, mütareke sonrası, Türkiye'ye giden Amerikalılara ilgi yoğunlaşmıştı, çünkü Wilson Prensipleri'ne göre, kazançlı çıkacak olan Türklerdi. Yine bir gözlemciye göre, Mondros Mütarekesi'nden sonra Türkiye'ye giden Amerikalılar büyük saygı görmüşler ve alkışlanmışlardı, çünkü onlar, "büyük Peygamber Muhammed'in prensipleriyle bağdaşan, adalet ve hak prensiplerini ortaya koyan büyük başkan Wilson'un adamlarıydı"³¹. Bu haberin devamında ise, Türklerin, parçalanmamak için, Wilson'un prensiplerine güvendikleri ifade ediliyordu:

"Türkler, bay Wilson tarafından ileri sürülen on dört prensibe aşağı yukarı aşınadılar. Wilson Prensipleri sıklıkla bencil duygular için bozulmasına rağmen, Anadolu'da ve Türkiye'deki her Müslüman, Başkan Wilson'un ve Birleşik Devletlerin bu idealist çabalarıyla, dünyaya adaletin getirileceğine güveniyorlar. Başkan Wilson'un on dört prensibi, bölünmeye karşı en büyük Türk güvencesi, Müttefiklerin Türk İmparatorluğunu ebediyen yok etme ve onu çeşitli manda güçleri arasında parselleme tehdidine cevap olarak, Türkler her ihtimali kullanmakta; bunlardan en önemlisi milletlerin kendi kendilerine tanımlaması olan Wilson Prensipleri'nden destek alınmaktadır. Bu genel prensibin uygulamasıyladır ki, Türkler, milletlerini bölünmekten kurtarmayı umut ediyorlar."³² Anlaş-

29 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi); H. Inst. Arch. (Browne's papers): Bn:I, FID:3k No: 41 (13 Ekim 1919).

30 H. Inst. Arch. (Browne's papers): Bn:I, FID:3k No:41 (13 Ekim 1919).

31 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi).

32 Chicago Daily News, 15 Ekim 1919, (Browne'nın haberi).

lan, Wilson da özde insancıl gayeler güdüyordu. Amerika'nın savaşa sadece barışı gerçekleştirmek için girdiğini söylüyor ve bu harpten, Amerika'nın hiçbir şey beklemediğini ifade ediyordu, ancak ne acıdır ki, uygulamada kendisinden beklenen tarafsız ve gerçekçi bir dış politikadan uzaklaşmıştı. Nitekim, bu prensiplerin, Müttefiklerce Türkiye'ye uygulanması, hiç de hak eşitliği çerçevesinde olmamıştı. Chicago Daily News'da bu durum dile getiriliyordu: "...Türk İmparatorluğu'nu parçalamak isteyen bazı milletlerin, çirkin teşebbüsleriyle, Türkler hayal kırıklığına uğradılar. Bunların her biri manda gücü olma bahanesiyle savaş ganimeti olarak bir bölgeyi almayı düşünüyorlar"³³ Öyle ki, sonuçta Anadolu'yu parçalamaya yönelik sömürgeci politikadan, pay koparacaklarına kesin gözüyle bakılan Ermeniler dahi bu -deyim yerindeyse- samimiyezsiz politikadan rahatsız olmuşlardı. Wilson'un bu sulh peygamberliği ruhuna, Mondros Mütarekesi'nden iki gün sonra çıkan ve Samuel Tomacanyan imzalı bir yazıda "Hiçbirimiz sormuyoruz ki, Wilson nazariyesi nedir ve bu kadar karışık bir idealle sulh yapılabilir mi? Dünya efkârı bunu kavrayabilecek halde midir? O programı ileri süren zat, tatbikatını da yapabilecek midir?"³⁴ denilerek cevap aranıyordu ve Tomacanyan, Wilson'un, dünyanın en karmaşık topraklarında adaleti yerine getiremeyeceğine inanmış olmalı ki, şöyle soruyordu: "Evvvelâ, Mister Wilson kimdir?"³⁵ verdiği cevaptan da görülmüştü ki, meseleyi insan hakları ve milliyet prensipleri açısından çözmeye gelen Wilson'un, konuya idealist, hatta mistik yaklaştığı ve Yakın Doğu meselesinin çözümünde siyasi sonucun ne olacağını kestiremediği idi, ama bu Prensiplerin merkezi İmparatorlukları yenilgiye uğratmak amacı ile kullanıldığını Türkler, daha sonra anlamakta gecikmediler. Nitekim, ABD Büyükelçiliği'ne yazılan ve Türkiye'nin Wilson Prensipleri doğrultusunda bağımsızlığının ve bütünlüğünün korumasını isteyen mektupta şunlara yer veriliyordu:

"Herhangi bir makul sebep olmaksızın Osmanlı Ülkesi'nin ard-arda işgali ve İzmir'de meydana gelen tatsız olaylar -üstün bir ruh ve asil bir kalbin yansımalarının sonucu olan- Başkan Wilson'un prensiplerini desteklemediklerini ortaya koymuştur. Mütareke'den bu yana şahit olduğumuz oldukça üzüntü verici ve acıklı gerçekler şunu göstermektedir ki, Türkiye'nin parçalanmasını sağlamak için, manda bahanesi altında emperyalist duygu ve emeller yürürlüğe sokulmak istenmektedir. Bağımsız yaşama hakkına sahip olan Türk Milleti, Wilson Prensipleri'nin bir bütün olarak uygulanmasında ısrar ediyor. Bu prensipler arasında bu milleti ilgilendiren bir prensip vardır. Şurası açıktır ki, bu prensiplerin bir bütün olarak uygulanması varoluşumuzu güvence altına alacak, ancak yönetim mekanizmasının da yeniden yapılanmaya ihtiyacı olacaktır, ancak kendi vasıta ve gücümüzle bunu sağlayamayız. Bu yüzden özgürce gelişmemizi

33 Chicago Daily News, 11 Ağustos 1919.

34 Âti, 2 Kasım 1918.

35 Âti, 2 Kasım 1918.

güvence altına almak için, bir gücün maddi ve manevi yardımına ihtiyacımız var. Bu gücün, geleceğimiz için çok mutlu sonuçlar doğuracak, Birleşik Devletler yardımından başkası olmadığını düşünüyoruz. Aynı zamanda, tarafımızca bilinen emperyalist özlemlerin de bir kenara konulması avantajını elde edeceğiz. Bu yüzden aşağıdaki koşullarla, belirli bir dönem için Amerika Birleşik Devletleri yardımında ısrar etmekteyiz.

- 1- Anayasal rejimin devamı,
- 2- Kültür ve öğretimin özgürce uygulanması,
- 3- Diplomatik temsil hakkı,

4- Türkiye ile ilgili gizli anlaşmaların kabul edilmemesi³⁶ gibi şartlar üzerinde duruluyordu. Nitekim, Mustafa Kemal Paşa da, Wilson'un -Self-determinasyon hakkındaki orjinal tutumundan uzaklaştığına işaret etmişti: "...Hakikatte, Wilson; Prensipleriyle beraber, sahnedeki çekilmiş ve aksam-ı memalik-i Osmaniye'nin, Suriye'de, Filistin'de, Irak'ta, İzmir'de, Adana'da ve her yerde işgaline seyirci bulunmuyor muydu?"³⁷ Yine, Mustafa Kemal Paşa, yenilmiş ve ateşkes anlaşması imzalamış olan Osmanlı Devleti'nin, Wilson'un bu prensiplerinin "gönül okşayıcı manzara-i serabiyle bir zaman" oyalandığını belirtmekte³⁸, "Hakikaten kabul edilecek bir prensiptir" dediği Wilson Prensipleri'nin nasıl amacından saptırıldığını vurgulamaktaydı:

"Görülüyor ki Efendiler! İtilâf Devletleri iki noktalarda hânis bulunuyorlar. Birincisi; Wilson Prensipleri'ni, Versay Konferansı'nda kabul ve ilan ettiler. Buna nazaran onikinci maddeyi ve bunun hükmünce bizim hukukumuzu kabul ettiler. Halbuki fiili hareketleriyle Wilson Prensipleri'ni, Türkiye'nin hayat ve mukadderâtını zâmm ve kâfil olan onikinci maddeyi nazar-ı dikkatten dūr tuttular. İkincisi; Şeref ve namusları üzerine imza etmiş oldukları müterakenamenin hiçbir noktasına riayet etmedikten başka onikinci maddenin ahkâmına muhalif olmak üzere devletimizi manda altına almak ve hatta büsbütün inkisama uğratmak kararlarına kadar ileri gittiler"³⁹. Görülüyor ki, Mustafa Kemal Paşa da, Müttefiklerce, Türkiye'nin geleceğini güvence altına alacak olan Wilson Prensipleri'nin onikinci maddesinin uygulanmasından kaçınıldığını ifade ediyordu.⁴⁰

Nitekim, Yunus Nadi de İzmir'in İşgalinden iki ay önce Büyük Mecma'nın bir anketinde verdiği cevapta; Wilson Prensipleri için şunları söylüyordu:

36 H. Inst. Arch. (Browne's papers): Bn:I, FID: 14.

37 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, c.I, Ankara, 1987, s.306-307.

38 Nutuk, c.I, s.478-479.

39 Nutuk, c.III, Vesika No: 220, s.1725-1727.

40 Nutuk, c.III, Vesika No: 220, s.1720-1741.

".... Milletlerin ve kavimlerin kendi dünyalarında tam ve kâmil bir serbestlik ile gelişmeleri ve rahat etmeleri gayesini güdüyor gibi görünüyor. Halbuki tatbikatta bizzat Mösyö Wilson'un bile o prensiplerinin bu basitlik ve kesinlik çerçevesi içinde kalmadığının delil ve emarelerini görmedik değil. Hele Avrupa devletleri, görünürde bu prensiplere saygılı görünmeye kimbilir hangi icablarla pek ziyade itina ettikleri halde, hakikatte kuvvetin hakka üstün gelmesi düsturuna uymak geleneğinden uzaklaşmadıklarını yalnız sözleriyle değil, hareketleri ile de göstermeğe ve isbat etmeğe pek hevesli bulunuyorlar..."⁴¹.

Türk milletinin lehinde gibi görünen onikinci maddeyi dünyaya ilan etmiş bulunan Wilson, Jaschke'nin de belirttiği gibi, İzmir'in işgaline ses çıkarmadığı gibi, bundan başka, Amerikan Hükümeti, asılsız soykırım söylentileri ile Ağustos 1919'da Türk Hükümeti'ne bir telgraf göndererek, Ermenilere yapılacak her türlü tecavüzden Osmanlı Devleti'ni sorumlu tutmakta ve tecavüzleri önlemediği takdirde, Wilson Prensipleri'nin, Türkler lehindeki onikinci maddesinin hükümsüz sayılacağı tehdidinde bulunmaktaydı.

Bazı Türk aydınlarının bel bağladıkları, Wilson Prensipleri, Anadolu'da çoğunlukta olan Türklere topraklarını geri vermek istiyor olabilirdi, ama aynı topraklarda Ermeni ve Rum Devletleri de kurulacaktı. Wilson Prensipleri'ne göre, küçük devletlere de bağımsızlık tanınacak, ancak henüz kendi kendilerini idare edecek durumda olmadıklarından bu seviyeye gelinceye kadar, Cemiyet-i Akvam'ın tayin edeceği devletlerin mandası, yani vekâleti ve rehberliği altında kalacaklardı. Wilson, bu sistemin, Türklerden ayrılacak milletlere de tatbik edilmesini istiyordu. Bu proje, pek anlaşılmamış olsa gerek ki, bir kısım Türk aydınları arasında Amerika'dan yana umutların ağır basması ve daha da ileri gidilerek, Türkiye'nin Amerikan mandası altına sokulması düşüncesi hakim olmaya ve bu düşünceler kamuoyuna maledilmeye çalışılıyordu⁴². Diğer taraftan Türkiye'nin, Amerikan mandası altında girmesini isteyen Amerikalı sivil ve askeri yetkililer de az değildi.

41 Ziya Somar, "Wilson Prensipleri Osmanlı Topluluğu'nun Irk ve Milliyetlerini Yerinden Oynatıyor" Tarih Konuşuyor, III/17, (Haziran 1965).

42 Dursun Ali Akbulut, Albayrak Olayı, Erzurum 1919, s.27.